

A Velencei Charta halála?

– avagy műemlékvédelem és emlékezetpolitika
Magyarországon itt és most – Konferencia

Bevezető*

Lassan két évtizedes hagyománya van a *Mozgó Világ* folyóirat élő vállalkozásának, a Fapados Szalonnak. Időről időre – a boldog, Covid előtti időkben – gyakran havonta néhány kiválasztott szakember, érdekes, részben művész vagy helyzetbe hozott politikus kiült a pódiumra, mondta a magáét, és a klubba szilárdult közönség föltett olykor ironikusan mulatságos kérdéseket. E véleményeket legjobb tudásunk szerint a lapba szerkesztetten meg is jelentettük.

174

Most ilyenek ritkán lesznek, még a kerekasztal-beszélgetés délutáni órájában sem valószínű. Nem olyan időket élünk. Először is összejövetelünkre árnyék vetül, hiszen egyik kiválasztott szakemberünk és barátunk elhagyott minket. Perczel Annával, az Óvás Egyesület elnökével két héttel ezelőtt beszéltem, meghívásunkat elfogadta, hiszen anno még 2004-ben (immár annak is már másfél évtizede, lásd *Mozgó Világ* 2004/11. számát) egy emlékezetes összejövetelünk alkalmával Belső-Erzsébetvárosról folyt a vita, és Anna harcosan, empatikusan, okosan, etikusan mondta, mondta, mondta a magáét. Úgy mondta, hogy halk szavai szinte megrepesztették a plafont. Szörnyű

ézés, hogy június elején talán éppen számunkra fogalmazott valami fontosat, és vele együtt gondolhattuk volna újra az értékörző városrehabilitáció és az érdekvezérelt gazdasági megfontolások között időről időre fölsistergő öszszecsapásokat. Ezúttal elkéstünk.

De azért nem mondanám, hogy – akár itt a teremben és az előadók között – nincs olyan, aki Perczel Anna „emlékezetpolitikáját” vagy szelidebben fogalmazva építészeti emlékezetkultúráját ne tudná folytatni. Néhány szóval meg is indokolnám, hogy miért éppen a meghívón fölsoroltakat választottuk ki a sok érdemes szakember közül.

Lővei Pált, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társaság tiszteletbeli elnökét, amúgy régi mozgós szerzőnket talán nem kell bemutatnunk, neki elévülhetetlen érdemei voltak és vannak a budai vár rekonstrukciója körüli vitákban. Mezős Tamással, a Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karának professzorával évtizedes jó munkakapcsolat köt össze és az az izgalmi többlet, hogy vele párbeszédet folytatni akkor is élmény, ha olykor magára zúdítja az ellenvélemények hadát. Mélyi József kritikust, a Képzőművészeti Egyetem tanárát nem azért választottuk, mert a *Mozgó* évtizedes kolumnistája, hanem mert vizuális emlékezetpolitikai ügyekben sok mindent letett már az asztalra. Akár csak Póto János, a Történettudományi Intézet tu-

* A műemlékvédelmi és emlékezetpolitikai konferenciát június 15-én rendezte a *Mozgó Világ* Budapesten a Benczúr utcai Szakszervezetek Házában. Az előadások szerkesztett változatait közöljük. A szerk.

dományos főmunkatársa, aki a köztéri szobrászatról írt opusaival az idevágó szakirodalom elévülhetetlen részét alkotta meg. György Péter, az ELTE Művészettelméleti és Médiakutató Intézetének igazgatója emlékezetpolitikával kapcsolatos kötetei – legalábbis nálam – lassan egész polcot töltenek ki, de nem felejtjük azt sem, hogy annak idején éppen a *Mozgóban* publikálta egyik első építésztárszociológiai írását. Nagyon hiányos lenne a listánk, ha gyakorló építésztörténészek és hús-vér építészek nélkül kellene beszélgetnünk. Sisa József, a Pécsi Egyetem professzora és a budapesti Művészettörténeti Intézet tudományos tanácsadója, aki az újkori magyar épített örökség szakavatott ismerője, valamint Ferkai András, az Iparművészeti Egyetem Design Tanszékének vezetője, aki a legújabb kor magyar polgári építészetének megkezdhetetlen elemzője ezért került a mai konferencia stáblistájába. Erő Zoltánt, Budapest jelenlegi főépítészt és a mesterének is tekintett Csomay Zsófia címzetes egyetemi tanárt pedig azért hívtuk körünkbe, hogy ne szakadjunk el attól a jelentőtől, amelybe akarva-akaratlanul úgyis beleütközünk. A konferenciát követő kerekasztal-beszélgetést online kiadásunkban szemléljük.

Egy lista sosem lehet teljes, de a hiányt mégis meg kell említsük. Terveink szerint azt a bevezető előadást, amely elméletileg körüljárta volna a témát, többünk közös tanárának, példaképünknek – bocsánat a triviális szóhasználat miatt –, a szakma bölényének, Marosi Ernő akadémikusnak szántuk. Annak idején el is vállalta. Most a betegsége nem tette lehetővé, hogy velünk együtt részt vegyen diskurzusunkon – innen is kívánunk neki gyógyulást –, de abban reménykedünk, hogy írásban vagy

szóban később úgyis megteszi észrevételét.¹

A bemutatásnál használt többes szám nem fejedelmi többest takar, ezt a Fapados-konferenciát valójában hárman készítettük elő, hiszen Váradi Júlia kulturális újságíró, a Klubrádió munkatársa e nap moderátora – szintén ős-mozgós – és Vadas József művészettörténész kollégám, a budapesti Metropolitan Egyetem professzora – aki szintén a téma tudora – együttműködő igyekezete nélkül ma nem ülnék így együtt a nehéz hetek, hónapok után. Szeretném továbbá külön megköszönni Székely Tamásnak, a VDSZ elnökének nagyvonalú segítségét, a teremhasználat előzékeny biztosítását, valamint a technikai lebonyolításban részt vevő munkatársaknak, Pálinkás Jánosnak, Királyné Szabó Ágnesnek és Bogárdi Mártának, hogy a mai eseményt minden nehézség ellenére lebonyolíthatjuk.

Ezzel el is érkeztünk a mai nap konkrét feladatához, a címben ígért és kérdőjelesített „charta-halálhoz”, illetve az „itt és most” megtapasztalt, valamint a műemlékről/emlékműről szóló helyzet-összefoglalóhoz.

Felidézek egy külföldi és egy hazai emlékpárost, mert a mostani Fapados-téma kiválasztásához közük van, számomra legalábbis szimbolikus jelentőségűek és ihlető erejűek. 1963 nyarán, kamasz koromban jártam életemben először Drezdában, abban a városban, amelynek „elendékásított” szocreál kalácsából finom mazsolaszemekként bukkantak elő a minden képzeletet felülmúló szürreális épülettromok. Közülük is kiemelkedett a Neumarkton

¹ A konferencia megtartása után, még a lap nyomdába adása előtt Marosi Ernő professzor július 9-én elhunyt. Rá emlékezik lapunk utolsó oldalán a kolléga és barát Lővei Pál.

összerokskadt Frauenkirche, Georg Bähr hamvába zuhant pompás barokk temploma. Kérdésemre azt felelte a hivatalos vezető: nem, nem építjük újjá. Ezt mi mementónak szánjuk, hadd okuljon belőle az utókor. (Hogy akkor a nemzeti szocializmus vagy az aránytalan brit szőnyegbombázás mementójára gondolt, azt a válasz homályban hagyta.) Abban biztos vagyok: a tervvel már akkor nem értettem egyet. 2019 nyarán módom volt a Neumarktra újra elmenni. A Frauenkirche – akkor pár éve az idegenvezető ígérete ellenére újra felépült – perfekt ragyogása minden turistát, sőt, jó sok szakembert és politikust is elvakított. Felépítették szinte a semmiből. Még a belső freskókat is rekonstruálták. Ha homlokzatán a romkupacból kiválogatott néhány összekormozott kőkocka nem utalt volna a megszenvedett múltra, az 1:1 replika hibátlan megvalósulásának lehettem tanúja. Ez a megoldás engem még inkább zavart.

A budapesti Kossuth tér közelében lakom, a tér minden rezdülését gyerekkorom óta megfigyelhettem. Amikor 1974-ben átadták a lebombázott telekre épített és Magyar Kereskedelmi Kamarának szánt Pintér Béla-épületet, nem voltam boldog. Nem csak azért, mert a dilatációs hézagok létesítésével az épület adós maradt, egyszerűen elfelejtették, és e hiányból következően folyamatos beállványozás lett a sorsa. De az épület tapintatlansága és színezete miatt a külső egésze sem tetszett. Később a Kossuth téri rekonstrukció, a Steindl-program nem kegyelmezett a Pintér-épületnek sem, és 2017–2020 között fölépítették a Hüttl Dezső-féle ház régi-új homlokzatát. Ismét tanúja lehettem az 1:1 makettnek, amely ezúttal nevet is kapott: ez lett a Szabad György Iroda-

ház. (Lásd a *Mozgó* idevágó számában Vadas József remek elemzését, a *Búcsiú a szocmoderntől* című cikkét 2019 márciusban). Ez a megoldás engem még inkább elkedvetlenített.

Föltettem a kérdést magamban. Ötven-hatvan év alatt én változtam meg ennyire? Vagy a világ változott? Vagy a világban benne én és a múlt örökségéhez való viszony változott ekkorát? Nem jó nekem se a rom, se az új épület, se az 1:1-es rekonstrukció?

Magamnak így magyaráztam. A drezdai rom a jóvátehetetlenről szólt. A drezdai újrakepített templom arról, hogy nem történt semmi katasztrófális. A budapesti Pintér-épület arról szólt, hogy a múltat egyáltalán nem érdemes felidézni. Az újrakepített Hüttl-épület meg arról, hogy semmi sem múlt el, ami egyszer megtörtént, az úgy van jól, ahogy volt. A visszatérés örök, fejlődés pedig nincs.

Később, amikor találkoztam Adorno soraival, megértettem, hogy „a múlt felidézése vesztes felismeréseket szíthet, a fennálló társadalom pedig szemlátomást retteg az emlékezet felforgató tartalmától. Az emlékezés az adott tényektől való eloldódás... mely röpké pillanatokra meg-megtöri a fennálló tények hatalmát. Az emlékezet régmúlt ijedelmeiket és tovatűnt reményeket idéz vissza.” Ezért is van óriási felelőssége – ezt már én mondom – a mű és a valódi emlékek védőinek. Nem kisebb a feladatuk, mint hogy a múlt hasonlítson is önmagára, de mutassa is fel az azóta eltűnt időt. Egyszóval a műemlékvédő a tűzzel játszik. A rettegésből fakadó felforgató tartalommal. Reményeim szerint erről is fognak szólni előadóink.

Figyelmüket és közreműködésüket előre is köszönjük.

P. Szűcs Julianna